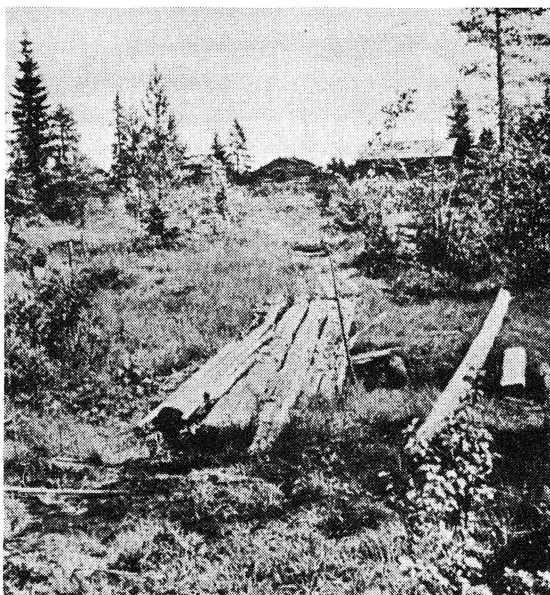

”I Fädernas spår . . .”

— *En vandring efter gamla buförsvägar*

En särpräglad och rofylld upplevelse är att sitta vid en sprakande brasa i en fäbodstuga. Tankarna kommer och går, fantasin stimuleras och får fritt spelrum. Ofta går tankarna tillbaka till gångna tider och man undrar hur våra förfäder, som byggt och bebott stugorna, där levat och verkat. En sådan kväll i Åsens fäbod lyste en björkvedsbrasa i den öppna spisen och kastade glatt höga flammor upp mot det sotsvarta rökfånget. Tillsammans med Erik satt jag och resonerade om fäbodlivet förr i tiden och om buföring till Åsen och vidare västerut mot långfäbodarna. Hur mycket finns kvar av dessa fäbodar? Syns det någonting än av buförsvägen? Finns stigarna kvar? Om man skulle ta och försöka gå den gamla buförsvägen till Sävsjöbodarna. Erik började ställa en del frågor och intresset stegrades. Det skulle vara en upplevelse att se hur de gick när de buförde västerut och pröva på den väg som användes förr. Till slut var vi överens om att försöka vandra efter våra förfäders stigar västerut genom Solleröskogen till långfäbodarna.

Tidpunkt bestämdes och en del utrustningsdetaljer ordnades. Met-spön borde tas med och likaså tält och sovsäck. Den moderna tidens attribut kunde man inte helt bortse ifrån. Vi fann, att av rent praktiska skäl var det bäst att företa färden västerifrån och hemåt mot Åsen och så fick det bli. När dagen var inne packades ryggsäckarna och Birgit förde bilen västerut över Ryssa och Vimo, vidare genom Säckens fäbodar och fram till Sävsjöbodarna. På ett fåtal minuter hade nutidens kommunikationsmöjligheter fört oss till en plats som det krävt två-tre dagar av förfädernas tid att kunna nå. Efter några förmaningsord från Birgit, fann vi oss stående mitt i djupa skogen där tystnaden formligen kastade

sig över oss. Våra öron, som var vana vid trafikbuller, verkstadsoväsen, skrivmaskinsknatter och flertalet liknande välfärds ljud, reagerade märkbart för denna tystnad som endast avbröts av något avlägset fågelpip och ett stilla sus i trädtopparna.

Av fäboden, som under förra seklet bestod av ett antal timrade grå stugor med tillhörande stall och ladugårdar, återstod nästan ingenting. Björksly och frodiga ungranar växte fritt på vallen och det enda ursprungliga huset var en ladugård, vars dörr stod halvöppen och med norra långsidans murkna stockar halvt raserade. När vi öppnade dörren helt, fann vi att taket rasat in och på jordgolvet fanns meterhöga granplantor. Med beklagande huvudskakningar axlade vi våra ryggsäckar och började vandrigen från den gamla fäbodvallen och förbi den enda brukbara stugan — en "bolags-koja" som ett skogsbolag rustat upp och underhållit för att nyttja som bostad under skogsarbete. Symptomatiskt kan det tyckas — den gamla allmogekulturen i långfäbodarna hade gått under och fått ge vika för skogsbolagens inmarsch i de vida markerna.

Vid vandrigen ut från Sävsjöbodarna kunde vi se södra Sävsjöns

smala vatten norrut. Bortom myrändan började vi söka efter den stig, som kunde ha varit buförsvägen. Genast började besvärigheterna. Efter en del letande i den kuperade terrängen, sökte vi oss mot västspetsen av Bjurtjärnarna. Där fann vi vad vi sökte. Just vid bäckövergången fanns en tydligt skönjbar sträckning i terrängen efter en gångstig och när vi skrapade bort översta lagret av mossa från stenarna kunde vi se nötningar och spår i ytan efter skodda hästar, kördon, klövar och spikbeslagna näverskor. Det sista var naturligtvis antaganden från vår sida, men vi hade hittat stigen vi letade efter.

Eftermiddagssolen kastade ett behagligt ljus över Bjurtjärnarna och vi beslöt att ta en paus och pröva fiskelyckan i de vackra vattnen. Det fanns fina flyttuvor att hoppa på och kasta ut från. Fiskelyckan stod dock inte i paritet till skönhetsintrycket men några enstaka abborrar fanns i vår påse efter en stund. Det finaste intrycket denna eftermiddag var dock den stilla tystnaden kring tjärnarna.

Vandringen fortsatte vidare genom en gles tallhed österut mot Grossjön. Marken var kraftigt stenbunden och gav ytterligare vittnesbörd om att vi funnit den gamla buförsvägen. Stigen blev tydligare markerad i terrängen och stenblocken bar spår av nötning. Efter ytterligare en bäckövergång, där kallt källvatten svalkade våra törstande strupar, skymtade Grossjöns vattenspegel genom tallskogen.

Solen hade nu sjunkit ned mot den taggiga horisonten och vi beslöt att söka nattläger vid stranden. På östra sidan av sjön fanns en kulle där stenarna var mera glest utströdda än i omgivningen. Platsen var välfunnen och medan vi slog upp tältet väcktes tanken: kan detta ha varit en "sovol" som förr nyttjades av vallkullorna vid övernattnings och där nyningar brunnit i nätterna till skydd mot mygg och rovdjur? Medan sommarskymningen sänkte sig över skogarna, passade vi på att åter kasta ut våra agnade krokare och ett antal abborrar blev vår fångst. Snart flammade en tjärvedseld på strandstenarna och i glöden stektes abborrarna. En ljuvlig smakupplevelse att frossa på glödstekta abborrar i skymningen vid Grossjöns strand. Det envetna surret av myggor kompletterade bilden på ett naturligt sätt. Tystnaden stördes endast av våra smackanden och något avlägset rovfågelsskri. Inne i tältet undrade Erik om vi skulle få "höra av Bleckberg i natt" men vetskapen om det för länge sedan timade dramat vid Grossjön förmådde dock inte nämnvärt störa vår nattsömn.

Påföljande morgon bröts tältet i den uppgående solen som sken från en molnfri himmel. Packningen kastades upp på ryggen och vandringen återupptogs mot öster och det avlägsna Åsen. Från Grossjön var det ingen svårighet att följa den gamla stigen genom den steniga terrängen, där uråldriga ”lågor” här och där blockerade vår väg. Med visst besvär kunde vi dock forcera dessa slocknade trädbjässar som fallit för någon storm för länge sedan. I den rakstammiga tallskogen vispade ibland någon marbuskgran våra ansikten. Erik stannade plötsligt till och berättade: ”Jons* talade en gång om för mig att han burit en separator hela den långa vägen från Åsen och till Sävsjöbodarna. Han måste gått den här vägen. Det var tydligen ingenting särskilt med det men Jons retade sig på att han haft sällskap med Måsull-Jons och han hade inte hjälp honom bära en enda gång. Det var visst nån gång omkring 1910”.

Det började så luta upp mot Djupsjöbergets fot. Packningen kändes tung och pauserna blev tätare. Då skymtade något främmande framför oss, något rosafärgat som inte passade in i den naturliga färgskalan i skogen. När vi kommit närmare såg vi, att det var en grusvall. Ända framme konstaterade vi, att det var en nybruten skogsbilväg som anslöt till stigen. Denna var uppriven och helt försvunnen under grusmassorna som vägmaskinerna bökat upp. Även om vi insåg nyttan av dessa skogsvägar, kändes det för oss som ett obarmhärtigt ingrepp i den natur som vi sökt oss tillbaka till. Vi sökte vid sidan av skogsbilvägen efter stigen, men förgäves. Tydligen löpte den nybrutna vägen efter gamla stigen på Djupsjöbergets norrslutning. Motlutet kändes dubbelt sugande och tröttsamt efter denna upplevelse.

På det svaga krönet av en stigning tog vi paus vid kanten av ett hygge. Där såg vi naturen öppna sig mot norr och hitom ett brant berg fanns en tjärn. Det var Oradtjärn. Vi lät packningarna ligga och gick ned för att se om stigen fanns kvar där. En husgavel skymtade i en grandunge. Det visade sig vara en förfallen stuga efter vad som återstod av Oradtjärnbergs fäbod. En källa med gott vatten fanns men rester efter andra hus kunde vi inte återfinna. Vi beslutade oss för en avstickare från våra ur-

* Jons: Knuts Jöns Jönsson, Bodarna, född i december 1881 och död 1979 vid 97 års ålder. Den nämnda händelsen inträffade år 1897 när Jons var 16 år gammal.

sprungliga färdplaner eftersom vi inte kunde ta rätt på stigen. Eftersom Fisklöstjärnarna fanns inom räckhåll, gjorde vi en avvikelse från den planerade vandringsrutten och tog av mot sydost. Efter några kilometer skymtade en tjärn. I den branta sluttningen ned mot tjärnsystemet tog vi middagspaus. Omgivna av hög granskog och ett nästan midjehögt trolskt ormbunksbestånd förtärde vi smörgås med kallt bäckvatten. En mer välsmakande måltidsdryck kunde vi inte tänka oss.

Under ett par middagstimmar metade vi av Fisklösorna. Vi började undra om tjärnarnas namn var synnerligen träffande men helt utan fisk blev vi inte. Troligen var inte tidpunkten lämpad för något rikligare fiskafänge. Längst ute på en "flöjtåjv" gjorde Erik upp eld och kaffepannan sattes på. Under kafferasten granskades kartan och vi fann, att tjärnarnas utflöde gick genom Dammtjärn och nedom denna borde vi kunna hitta buförsvägen igen. Styrkta av kaffet lämnade vi tjärnarna och bäcken och tog sikte på Råberg. Emellertid var ljungen och mossan rikligt förekommande och efter någon knapp kilometer insåg vi att stigen var totalt borta. Det fanns ingenting som tydde på att någon väg funnits. Vi beräknade vår position på kartan och sneddade diagonalt över ett vidsträckt myrområde. Stövlarna sjönk ner ordentligt i den sank myren och marschtakten i proportion därtill. Plötsligt kände jag en fast punkt under ena foten. När jag då skrapade litet med foten, upptäckte jag en väl bevarad stockända under ett decimetertjockt lager av mossa och ljung. Bredvid fanns ytterligare en stock och en till. Där fanns en gammal kavelbro inbäddad i vegetationen mitt ute på myren. Vi var på rätt väg. Kavelbron kunde inte ses men genom att försiktigt känna oss för med fötterna kunde vi ta oss fram över myren utan att sjunka ned. Riktningen var rakt mot Råberg. Myrens syror hade uppenbarligen konserverat trävirket i kavelbron så att den var relativt väl bevarad under ytvegetationen. Utan tvivel hade människor och kreatur nyttjat denna kavelbro vid buföringen till och från långfäbodarna, kanske för ett par hundra år sedan eller ännu längre tillbaka.

Råberget började sträcka ut sin bas mot myren och den sank marken övergick till stenigare struktur. Sydsluttningen av berget bjöd på block och sten och terrängen blev allt vildare ju högre upp vi tog oss. Ris, kullfallna träd och moras gjorde att vi förlorade kontakten med stigen definitivt. Stigningen uppåt blev verkligen krävande och troligen höll vi upp mot sluttningen för tvärt i sökandet efter buförsstigen. Efter en svett-

drypande sista halvtimme skymtade vi Råbergstäckten eller vad som var kvar efter den. Någon undersökning gjordes inte utan vi fortsatte omedelbart österut mot Umsisjön eftersom solen åter började stå lågt. På hedmarkerna efter bergets östsluttning fick vi åter kontakt med stigen. I slingrande bukter gick den stadigt österut och något tvivelsmål om att vi åter var på rätt väg fanns inte. På sina ställen växte frodiga tallar vid kanterna — kanske ett tecken på att gödsel funnits efter kreatur som gått där. Understundom tappades stigen bort när vi passerade något nyavverkat skogsskifte men hittades åter eftersom riktningen var ganska given. Ris och toppar efter en avverkning visade sig effektivt kunna dölja alla spår på marken. Dessutom lämnade skogsmaskinerna svåra markskador efter sig där de gått fram.

Snart skymtade vi Umsisjöns vatten mot öster. I ett glest tallbestånd vid sjöns södra strand restes tältet för natten och sedan var det skönt med ett svalkande dopp. Åter fanns tankarna där — hade våra förfäder unnat sig en sådan avkoppling efter en dryg vandring? Troligen fanns inte den möjligheten eftersom tillsyn av kreatur och andra tillkomman-

de sysslor ställde hinder i vägen. Det hörde nog inte heller till vanligheterna att människor på den tiden till vardags badade i sjöar eller vattendrag. Däremot fanns både fisk och bröd till kvällsvard såväl förr som nu och medan skymningen sänkte sig över Umsisjön lät vi oss den stekta fisken väl smaka medan en lom lät höra sitt klagande läte från andra sidan vattnet.

Nästa morgon startades färden med en liten besiktning av Umsi fäbodvall. Även här stod slyet högt. Björk och granskog hade tagit vallen i besittning. Endast plättar av gräs avslöjade på sina ställen att där funnits ängsbeten och slåttervallar. En starkt vittrad murstock vittnade om att där stått hus. Intill fanns resterna efter en timrad vägg, rester som kunde plockas bort i smulor. Kvar fanns endast ett brädat stall som förts till vallen och satts upp för vinterbruk för många år sedan. Av den ursprungliga fäboden fanns således endast ruiner kvar och skogen var i färd med att utplåna vallen.

Stigen från Umsi var lätt att hitta och löpte genom tallheden upp mot Flenarna. Den var slät och väl ingången och man kunde anta att den använts även på senare tid i mycket större utsträckning än de överväxta stigarna längre västerut och som vi med stor möda letat fram. Buförsvägen rundade sedan Flenbergets södra sluttning och började klättra upp mot tälten. Vandrigen kunde här fortsätta utan svårigheter, det var lättgånget och packningen tyngde inte axlarna på samma sätt även om intrycket från den forna fäboden vi nyss lämnat, gav en vemodig eftersmak. Under den fortsatta stigningen mot Flenarna öppnade sig en ljusning mellan granstammarna. Där hördes råmanden från kor och när den första stugan blev synlig, steg rök upp från skorstenen. Röster och skratt hördes och vi stannade upp och en innerligt stark, nästan rörande känsla uppfyllde oss. Här hade vi äntligen kommit fram till något vi sökt, — en levande och riktig fäbod. När vi öppnade grinden till Bus-Erik och Åll-Ann möttes vi av glada utrop och frågor om ärende och färdväg. Efter en stunds prat bjuds vi på en genuin fäbodmåltid d v s sull — sötmjolk, tunnbröd och blåbärsmos, en kulinarisk läckerhet efter skogsvandringen.

Efter ett par timmars avkopplande samvaro i Flenarna, fortsatte vi mot norra Flentälten. Där fanns inga kreatur betande och inga rökar steg upp från någon skorsten. Där fanns dock några timmerstugor kvar, i ganska gott skick även om pärttaken bar kraftiga spår av väder och

vind. Stigen bar sedan brant nedåt mot Kullån och Timmerholen. Även där förlorade den sig i nybrutna vägar och diken. Norr om ”Timber-oln” fanns dock smärre spår efter skodda hovar och hästsläpor på stenarna. Mellan Timmerholen och Björnknylen genade vi upp mot Åsberget och efter en drygt knegande marsch uppför sluttningen, glesnade skogen mot Åstakten. Vi var framme.

Intrycket efter vandringen på de gamla buförsvägarna var skiftande. Vi hade sökt och även funnit spår av våra förfäders stigar och även om de var igenväxta och till största delen utplånade av moderna vägmaskiner, gav de dock ett bestående intryck av de levnadsbetingelser som varit rådande. Kvar fanns en känsla av respekt för vad våra avlägsna fränder kunnat prestera. De förgångna tiderna måste ge vika och stå tillbaka för utvecklingen. Även om vi under vår vandring hade passerat flera fäboddar, stadda i förintelse, hade vi också fått uppleva känslan av livet på en kvarvarande levande fäbod. Hur länge skulle den finnas till? Hur länge skulle det dröja innan även denna sista skulle tvingas till underkastelse för den moderna tiden? Skulle en gammal allmogekultur för alltid försvinna? Frågorna fanns där, men vördnaden för våra förfäders livsverk förstärktes i ökat mått.

Helmer Nilsson